

Høgskolen i Hedmark

LUNA

Vilde Strand Kompelien

Bacheloroppgave

Talemål hos ungdom i Etnedal kommune

Dialect Among Youths in Etnedal Municipality

Lektorprogram i Norsk, 2NOLBA

Høsten 2015

Samtykker til utlån hos høgskolebiblioteket JA

Samtykker til tilgjengeliggjøring i digitalt arkiv Brage JA

Norsk sammendrag

Tittel: Talemål hos ungdom i Etnedal kommune	
Forfatter: Vilde Strand Kompelien	
År: 2015	Sider: 30
Emneord: Tradisjonelt talemål, standard østnorsk talemål og regionalisert talemål.	
Sammendrag: Kartleggingen av talemålet blant ungdom i Etnedal kommune viser at det tradisjonelle talemålet er regionalisert. Mange av informantene har også et standard østnorsk talemål, og svært få har det tradisjonelle talemålet. Mye tyder på at opplæringsmålet er en medvirkende faktor til dette. Det er også merkbare forskjeller mellom kjønn og i hvor stor grad de konvergerer; jenter konvergerer mer enn gutter, og det er stor forskjell på hvilke sosiale grupper de konvergerer i. I tillegg til dette går det et skille i dalen; det er større realisering av dialektvariabler jo lenger nord i dalen informantene bor. Foreldrebakgrunn er overraskende nok ikke en betydelig faktor som kan forklare ungdommenes talemål. Mange av mine funn er ikke unike for Etnedal; tidligere forskning fra andre steder i landet viser de samme trendene.	

English Abstract

Title: Dialect Among Youths in Etnedal Municipality	
Author: Vilde Strand Kompelien	
Year: 2015	Pages: 30
Keywords: Traditional dialect, standard East-Norwegian dialect and regionalized dialect.	
Summary: My study of the dialect among youth in Etnedal municipality shows that the traditional dialect in Etnedal is regionalized. Furthermore, many of the informants speak a standard East-Norwegian dialect. A minority actually speak the traditional dialect. My findings indicate that their written language contributes to this. There are also noticeable differences between the genders and in which social groups they are converging. Especially girls seem to converge more than boys do. In addition to this, there is a separation in the valley; there is more realization of dialect variables among the informants that live further north in the valley. Their parent's background has surprisingly not had a considerably huge impact on their children's dialect. Many of my findings are not unique for Etnedal; previous research from other places in the country show the same tendencies.	

Innhold

Innholdsfortegnelse

NORSK SAMMENDRAG	2
ENGLISH ABSTRACT	3
INNHold	4
FORORD	6
1. INNLEDNING	7
1.1 HYPOTESE	8
1.1.1 <i>Problemstilling</i>	8
1.2 OPPGAVENS OPPBYGNING	8
2. TIDLIGERE FORSKNING	9
2.1 RAPPORT OM SPRÅKSKIFTE I VALDRES.....	9
2.2 TALEMÅL HOS UNGDOM I BERGEN (TUB).....	9
2.3 SOSIOLINGVISTISK ANALYSE I NUMEDAL.....	10
3. TEORI	11
3.1 SOSIOLINGVISTIKK	11
3.1.1 <i>Forskjell mellom kjønn</i>	12
3.2 ØSTNORSK.....	12
3.2.1 <i>Tradisjonelt talemål i Etnedal</i>	13
3.2.2 <i>Standard østnorsk talemål</i>	13
3.2.3 <i>Regionalisert talemål</i>	13
4. METODE	14
4.1 SPØRREUNDERSØKELSEN	14
4.2 MUNTLLIG KARTLEGGING	15
5. PRESENTASJON AV FUNN	16
5.1 SPØRREUNDERSØKELSEN	16

5.1.1	<i>Den tradisjonelle dialekten i Etnedal/Valdres</i>	16
5.1.2	<i>Standard østnorsk/bokmålsnært talemål</i>	17
5.1.3	<i>Blandingsdialekt</i>	17
5.2	MUNTLLIG KARTLEGGING	18
5.2.1	<i>Den tradisjonelle dialekten i Etnedal/Valdres</i>	18
5.2.2	<i>Standard østnorsk/bokmålsnært</i>	19
5.2.3	<i>Blandingsdialekt</i>	20
5.2.4	<i>Holdninger</i>	21
6.	ANALYSE OG DRØFTING AV FUNN	22
6.1	ER DET TRADISJONELLE TALEMÅLET I ETNEDAL REGIONALISERT?	22
6.1.1	<i>Er holdninger en årsak til regionaliseringen av talemålet?</i>	23
6.2	ER FORELDREBAKGRUNN EN FAKTOR SOM KAN FORKLARE UNGDOMMENES TALEMÅL?	24
6.2.1	<i>Har opplæringsmålet påvirkning på talemålet?</i>	24
6.2.2	<i>Er bosted i Etnedal en faktor som påvirker talemålet?</i>	25
6.3	HVORFOR ER ETNEDALSMÅL BRUKSSPRÅKET UANSETT SITUASJON FOR NOEN, MENS ANDRE ENDRER TALEMÅL I DE SAMME SITUASJONENE?	26
7.	KONKLUSJON	28
	LITTERATURLISTE	30

Forord

Denne Bacheloroppgaven har som formål å vise talemålsituasjonen hos ungdom i Etnedal kommune anno 2015. Dette er et interessant dialektbrytningsområde med tanke på at Etnedal er en del av Valdres med midlandsmål, og samtidig grenser Etnedal til Nordre Land kommune med opplandsmål. I tillegg har talemålet i Oslo stor påvirkningskraft på hele Østlandet.

Jeg har selv vokst opp i Etnedal og fått et regionalisert talemål, og det er i grunn dette som er årsaken til at jeg vil kartlegge dialektsituasjonen i dag for å se mulige årsakssammenhenger.

Det er mange å takke for at jeg kunne skrive denne oppgaven. Jeg vil i den anledning rette en stor takk til rektor Jan Arild Berg, lærere og elever ved ungdomstrinnet på Etnedal skule for at de gjorde kartleggingen mulig. Deres deltakelse var avgjørende for prosjektet! I tillegg vil jeg takke min foreleser og veileder, Tormod Stauri, for gode råd og samtaler under prosessen.

Hamar 27. november 2015

Vilde Strand Kompelien

---

1. Innledning

Etnedal kommune ligger i Oppland og er en del av Valdresregionen, hvor man tradisjonelt har Valdresvarietetet (talemålet i Valdres). Varieteten er for mange viktig for egen identitet, og den er med på å gi informasjon om hvem de er og hvor de kommer fra. Valdresvarietetet ble kåret til Norges fineste dialekt i 2005, og varieteten er for mange en stolthet. (NRK, 2005). I Valdres er det ulike variabler av varieteten, og i Etnedal har man dermed morfologiske-, leksikalske- og fonologiske variabler som i noen grad skiller seg ut. Morfologiske variabler gjelder bøyning av ord, mens leksikalske variabler gjelder ordvalg. Fonologiske variabler gjelder de ulike lydene vi benytter oss av i uttale av ordene. (Akselberg, Mæhlum, Røyneland og Sandøy, 2008: 132).

Når det gjelder talemåsendringer dominerer Oslo svært sterkt på Østlandet, og ofte fører dette til at flere lokalsamfunn blir todialektale; noen skifter dermed mellom to register alt etter situasjonen. (Sandøy, 2008: 224). Når noen er todialektale, og dermed har to registre, har de to ulike varieteter de benytter seg av. I noen tilfeller kan dette føre til en utjevning av talemålsforskjeller, noe vi kaller *regionalisering*. (Skjekkeland, 2005: 23). Det finnes teorier om hvordan dialektene blir regionalisert, men det starter som oftest med en *hopping* mellom byene ved at mennesker flytter eller reiser fra by til by. På Østlandet har talemålet i Oslo spredt seg som en *bølge* blant befolkningen, og dialektsærmerker kan bli mer standardiserte. Dialektsærmerker er ord og uttrykk som er spesielt for det geografiske området og talemålet som dominerer der.

På grunn av talemålet i Oslo sin sterke innflytelse på resten av Østlandet, er det av interesse å se nærmere på om ungdommer i Etnedal er todialektale og om det tradisjonelle talemålet i Etnedal er utsatt for regionalisering. Om kartleggingen viser at Etnedal faktisk er et varietetsdelt dalføre, kan forskning være med på å bevisstgjøre folk og sette dialekten i fokus. På denne måten vil folk kanskje ta noen bevisste valg for å beholde dialekten og bremse påvirkningen fra andre talemål.

1.1 Hypotese

Min hypotese er at flest gutter vil snakke det tradisjonelle talemålet, mens flest jenter vil snakke standard østnorsk. Jenter vil også bytte mellom ulike register mer enn det gutter vil gjøre.

Jeg tror også at det tradisjonelle talemålet som er igjen hos ungdommene vil ha mistet mange av dialektsærmerkene, og dermed være regionalisert.

De ungdommene som har standard østnorsk som sitt talemål, vil ha innslag av leksem og fonem som er typisk for Etnedal. For eksempel har de leksemet «talik» i stedet for «tallerken», og uttaler fonemet tykk /l/ for /rd/ i «et bord».

For å finne ut av om hypotesen stemmer, har jeg blant annet valgt å kartlegge informantenes bakgrunn. Jeg har derfor spurt om kjønn, bosted i Etnedal, hvor informanten kommer fra og hvor foreldrene kommer fra. Dette kalles å kartlegge *sosiale makrofaktorer*.

1.1.1 Problemstilling

Når man tar alle momentene ved språksituasjonen i Etnedal i betraktning, kan det tenkes at Etnedal vil være et varietetsdelt dalføre, og jeg kommer frem til følgende problemstilling: *Er talemålet til ungdom i Etnedal regionalisert, og hvilke sosiale makrofaktorer spiller inn på ungdommenes talemål?*

1.2 Oppgavens oppbygning

Jeg vil først ta for meg tidligere forskning innenfor sociolingvistiske undersøkelser, samt hva som er gjort av tidligere forskning i Valdres. Deretter vil jeg presentere teori innenfor sociolingvistik, samt østnorsk og særlig midlandsmål med fokus på variabler som kjennetegner Etnedal. I det fjerde kapittelet vil jeg gjøre rede for metoden jeg brukte i min kartlegging ved Etnedal skule. I det femte kapittelet kommer jeg til presentasjon av funnene, og det er delt inn i to delkapitler; spørreundersøkelsen og muntlig kartlegging. Dette kapittelet er skrevet detaljert, men i kapittel seks blir alt analysert og drøftet, og vi kan begynne å se noen sammenhenger. Konklusjonen kommer i siste kapittel, og den er i store trekk presentert i sammendraget.

---

2. Tidligere forskning

2.1 Rapport om språkskifte i Valdres

Det er forsket mye på talemål og talemålsendringer i Norge, men jeg har ikke funnet forskning på talemål i Etnedal. Der imot har jeg lest forskning i regi av Noregs Mållag, prosjekt *Målstreken*. I 2009 foretok de, med prosjektleder Karen Marie Kvåle Garthus i spissen, en omfattende undersøkelse av språkbruk og språkholdninger hos 414 elever ved Valdres vidaregåande skule. Den kartlegger forholdet mellom bokmål- og nynorskbrukere i Valdres, men jeg finner mange interessante momenter her som gjør at forskning på talemål i Etnedal virker spennende og nyttig. For eksempel viser prosjekt *Målstreken* at det er forskjell på kjønnene; flere jenter enn gutter svikter nynorsken. Det samme kan man se i dialektgranskning, og «ein meiner at jenter i større grad enn gutar er opptekne av å tilpasse seg dei dei pratar med og dermed er meir villige til å forandre på dialekten sin». (Noregs Mållag, *Målstreken*, 2009: 6). I tillegg fant de at det sannsynligvis var 75 prosent som hadde elementer fra Valdremålet i talemålet sitt, med bakgrunn i hvordan de definerte sitt eget talemål. (Noregs Mållag, *Målstreken*, 2009: 7). Interessant er det også at foreldrenes bakgrunn ikke kan forklare hvorfor mange skifter hovedmål fra nynorsk til bokmål. (Noregs Mållag, *Målstreken*, 2009: 20).

2.2 Talemål hos ungdom i Bergen (TUB)

I likhet med min kartlegging av talemål hos ungdom i Etnedal, ble det fra 1977 til 1983 gjennomført en større sosiolingvistisk granskning av *talemålet hos ungdom i Bergen* (TUB). (Akselberg, 2008: 153). Det ble for første gang i Norge registrert sammenblanding av /ç/ (ustemt, palatal frikativ) og /ʃ/ (ustemt palato-alveolar frikativ) som et permanent trekk hos informanten sitt fullt utviklede språkssystem. Det var flest jenter som byttet til /ʃ/-fonem for /ç/-fonem. (Akselberg, 2008: 154). Med dette fant de en forskjell mellom kjønnene, der *kj*-lyden ble byttet ut med *skj*-lyden. Utviklinga fortsatte i samme retning, noe Jorunn Hannaas fikk bekreftet på 1990-tallet da hun gransket elever i 15-16 årsalderen i Fyllingsdalen og Nesttun-området. Dog fant ikke hun at det var noen entydig sammenheng mellom sosiale makrofaktorer som kjønn, bydel og sosioøkonomisk status og den språklige realiseringa av /ʃ/-fonem for /ç/-fonem. (Akselberg, 2008: 155).

2.3 Sosiolingvistisk analyse i Numedal

Eric Papazian konkluderer, på grunnlag av en sosiolingvistisk analyse i Numedal fra 1997, med at de unge informantene i svært liten grad har realisering av tradisjonelle variabler (tradisjonelle dialektord- og bøyninger). Det er flere granskninger på Østlandet som kan konkludere med det samme. Her kommer vi inn på regionalisering av dialektene, og Papazian mener at dialektene kan dø ut som en konsekvens av dette. (Akselberg, 2008: 157).

---

3. Teori

For å kunne forstå problemstillingen for denne oppgaven, er det viktig å definere hva et *talemål* er. Bjørn Vigeland definerer *talemål* ved å si hva som inngår i *det* primært: «Kanalen for det språklige uttrykket er akustisk, og uttrykkssida i språksymbolet kan beskrivas på tre nivå: fonologisk (hovudomgrep: tydingsskiljande lyd; fonem), morfologisk (morfem/bøyning av ord), syntaktisk (setningar/setningsledd).» (Vigeland, 1995: 11). I tillegg må vi innlemme det leksikalske, som vi husker gjelder ordvalg.

3.1 Sosiolingvistik

Min kartlegging i Etnedal er en sosiolingvistisk undersøkelse fordi den undersøker sosiale makrofaktorer. «Når sosiologane skal beskrive samfunnsforhold, deler dei gjerne befolkinga inn etter faktorar som *kjønn, alder, klasse (sosio-økonomisk gruppering) og bustad*. Slike sosiologiske faktorar kan også vere utgangspunkt for å beskrive variasjon i talemålet innafor eit språksamfun.» (Vigeland, 1995: 12). I sosiolingvistikken bruker man ofte ordet dialekt både om talemål som sosiale forutsetninger (sosiolekt) og talemål som har geografiske forutsetninger. (Vigeland, 1995: 12).

I sosiolingvistikken snakker man om at «Lågstatussosiolekten svarer til dialektprega talemål, mens høgstatussosiolekten svarer til eit meir dialektfjernt talemål.» (Vigeland, 1995: 12). Holdninger til talemålet kan derfor være med på å styre hvordan vi snakker, og det kan ha stor innvirkning på hvorfor folk går bort fra det tradisjonelle talemålet. I dag er det likevel sånn at talemålet til nordmenn forteller mer om hvor de kommer fra, enn deres økonomiske forhold. (Vigeland, 1995:12).

Når folk går over til et mer standardisert/normalisert talemål, vil talemålet ha begrenset lokal forankring, og som regel ligger det nært opp til skriftspråket bokmål. Vi kan si at talemålet er bokmålsnært. (Vigeland, 1995:13). Ofte snakker kvinner mer normalisert enn menn, og bygdeungdom snakker gjerne mer normalisert enn de eldre på samme sted. (Vigeland, 1995:13). «Dessuten veit vi at normaltalemålet vinn fram i miljø der personar med forskjellig dialektbakgrunn har omgang med kvarandre.» (Vigeland, 1995:14).

3.1.1 Forskjell mellom kjønn

Den amerikanske sosiolingvisten William Labov sier at jenter og kvinner generelt sett er de som fører an i språklige endringer som er i frammarsj – både endringer som gir en tilnærming til standarden, samt endringer som bryter med standarden. Dette mønsteret kaller han for “the gender paradox” (“kjønnsparadokset”), nettopp fordi det er et *noe* selvmotsigende mønster. Gutter og menn er i motsetning til dette «mer lojale mot lokale normer og snakker mer dialekt enn jenter.» (Mæhlum, 2008, 120).

Selv om dette er en anerkjent teori, har flere studier vist at de språklige og sosiale hovedskillene ikke går mellom kjønnene, men innad i jentegruppene eller guttegruppene. Samme studier viser også at gutter ikke nødvendigvis er mer lojale mot lokale normer enn jenter. Samtidig har man funnet at sanksjonene er sterkest mot gutter som skiller seg fra normen innad i gruppa. (Mæhlum, 2008: 121).

3.2 Østnorsk

Den østnorske dialektgreinen skiller seg fra den vestnorske dialektgreinen ved å ha målmerker som kløyvd infinitiv (vera), tykk /l/ for /l/ og /rd/ (stoL, boL), og stort sett trykk på førstestavelen i låneord (dīvan), samt trykk på verbet i løst sammensatte verb (værra-me). (Vigeland, 1995: 21). Under den østnorske dialektgreinen finner vi midlandsmål, østlandsk (opplandsmål) og trøndersk. Midlandsmål finner vi i fjelldalene på Østlandet; i Gudbrandsdalen, Valdres, Hallingdal og Nordøst-Telemark. (Vigeland, 1995:25). Når jeg nå skal redegjøre for hva som kjennetegner det tradisjonelle talemålet i Etnedal og et regionalisert talemål, vil jeg naturlig nok ta utgangspunkt i midlandsmål. Når jeg skal skille disse to målene fra standard østnorsk, og spesielt begrunne hvorfor jeg skiller mellom standard østnorsk og et regionalisert talemål, tar jeg utgangspunkt i østnorsk som helhet. I min kartlegging måtte jeg nødvendigvis velge ut et knippe ord som skulle differensiere morfologien, fonologien og leksemene hos informantene. Jeg ville se på ordvalgene, hvordan de bøyde ordene og hvilke lyder de brukte i uttale av ordene.

3.2.1 Tradisjonelt talemål i Etnedal

De ordene jeg vurderer som tradisjonelle for Etnedalsmålet er nektingsadverbet *ikkji*, personlig pronomen, entall (subjektiv) er *e*, og verbet *å være* i presens er *æ*. Verbet (i infinitiv) *å le* blir erstattet med *å skrata*. Man kan si at dette verbet, eller ordet, er et av dialektsærmerkene i Etnedal og Valdres. Andre dialektsærmerker er *føslo* for *ullsocker*, *skjære* for *saks* og *sæl* for *glad*. Dialektsærmerker var viktig å kartlegge da jeg anser det som et kriterie for å ha et tradisjonelt mål. Videre kartla jeg ordene *bein* og *stein*, som har monoftong i motsetning til *ben* og *sten* (diftong).

Jeg valgte også å kartlegge realisering av leksemet *bjødn*, som har konsonantforbindelsen *-dn*. I opplandsmål er endelsen *-nn*, altså *bjønn*. Man har også uttale av /d/ i *ei hand* – der uttaler man *ei hanD* eller *hønD*. Andre ord som bør realiseres for å ha et tradisjonelt talemål er *skuLa*, *heime*, *ska*, *søv*, *tebakersatt*, *te* (til), *rettigt*, *åkLe* (ankel), *gut*, *talik*, *møkjut*, *pøse*, *gøtteri*, *Oslo*, *svøltin*, *øyra*, *augo*, *skjurte* og *mjølk*.

3.2.2 Standard østnorsk talemål

Om man har et standard østnorsk talemål, vil man bruke der imot realisere nektingsadverbet *ikke*, personlig pronomen, entall (subjektiv) *jæi*, og verbet *ær*. Man vil også realisere verbet *å le*. Andre leksemer som har ulik morfologi og fonologi er *skolen*, *hjemme*, *skal*, *sover*, *tilbake*, *til*, *ben*, *sten*, *riktig*, *ullsocker*, *ankle*, *hånn* (hånd), *bjørn*, *saks*, *gutt*, *tallerken*, *glad*, *møkkete* eller *skitten*, *pose*, *gåtteri* (godteri), *Oschlo*, *sulten*, *øre*, *øyne*, *skjorte* og *melk*.

3.2.3 Regionalisert talemål

Når jeg sier at informantene i Etnedal har et regionalisert talemål, betyr det at de har “fotfeste” i det tradisjonelle Etnedalsmålet. Med det mener jeg at de kan ha morfologien og fonologien til det tradisjonelle målet, men leksemene (ordvalgene) mangler. Dette gjelder særlig når dialektsærmerkene har falt bort fra språket – da star de igjen med standardord fra østlandet. Dialektsærmerker som *føslo*, *skjære* og *sæl* vil ikke bli realisert. I stdet for *føslo* vil man kanskje si *ullsåkka*. Det kan også være at man sier *skoLa* – en mellomting av *skuLe* og *skolen*, eller *hånd* med uttalt /d/ - *hånD*. Et annet eksempel er *auger* – der har man tatt utgangspunkt i *augo*, og tatt morfologi fra standard østnorsk. På denne måten blir ordet mer opplandsk også.

---

4. Metode

I min kartlegging av talemål hos ungdommer i Etnedal, har jeg gjennomført en spørreundersøkelse i tre klasser på ungdomstrinnet; 8., 9. og 10. klasse ved Etnedal skule. Fra hver klasse tok jeg ut noen informanter til en samtale, som bygde videre på spørreundersøkelsen og skulle virke bekreftende eller avkrefte. Kartleggingen min er altså av rapportert variasjon. (Akselberg, 2008: 141).

4.1 Spørreundersøkelsen

Med bakgrunn i annen forskning der det er blitt kartlagt rapportert variasjon, har de undersøkt sosiale makrofaktorer hos informantene. Det har jeg også gjort, og har dermed spurt om kjønn, bosted i Etnedal, hvor eleven kommer fra og hvor foreldrene kommer fra. Videre ville jeg stille samme type spørsmål som *Målstreken* utarbeidet i samarbeid med professor Jon Todal ved Samisk Høgskole; og det var spørsmålet om *hvordan informantene selv vil definere talemålet sitt*. (Noregs Mållag, *Målstreken*, 2009: s. 2). Her kunne de for eksempel definere talemålet sitt som *tradisjonelt for Etnedal* eller *standard østnorsk/bokmålsnært*.

I det siste spørsmålet i spørreundersøkelsen, kom spørsmålet om informanten selv endrer varietet avhengig av sosialt lag. I tillegg ble informanten bedt om å gi eksempler på når det skjer, og hvordan talemålet blir endret. Her ville jeg se om informantene konvergerer (legger talemålet nærmere til den de snakker med) eller om de divergerer (holder på talemålet uansett hvem de snakker med). Med bakgrunn i rapporten fra *Målstreken*, der det kommer fram at jenter har en tendens til å ha flere register for å føle tilhørighet i ulike sosiale grupper, var dette et interessant spørsmål med tanke på at jeg kartlegger kjønn og undersøker eventuell regionalisering. (Noregs Mållag, *Målstreken*, 2009: 6).

Tone Skramstad stilte spørsmålet om det er en Oslo-påvirkning eller en bokmålpåvirkning som virker sterkest på talemålet. (Akselberg, 2008: 163). Dette er et interessant spørsmål, og Noregs Mållag med *Målstreken* i spissen har også vært inne på om talemål og opplæringsmål kan ha en sammenheng. På grunn av dette valgte jeg å kartlegge elevenes hovedmål for å se om det kunne ha sammenheng med talemålet *hos ungdommene i Etnedal*.

I spørreundersøkelsen er det også en *del 2* der informantene blir bedt om å markere hvilke ord de bruker mest. Ordene er listet opp i tre ulike variabler; standard østnorsk/bokmålsnært, Etnedalsmål og opplandsmål (Land/Toten). Del 2 vil bli sett i sammenheng med den muntlige kartleggingen fordi de sammen utgjør et subjektivt og et objektivt bilde av talemålssituasjonen.

4.2 Muntlig kartlegging

William Labov sin sosiolingvistiske granskning av talemålsvariasjon har påvirket den norske tilnærmingen, og vi kaller det for en *labovsk paradigme*. Det er et forskerperspektiv med en bestemt tilnærming til en problemstilling og til et datamateriale i en bestemt faglig disiplin. (Akselberg, 2008: 129). Han undersøkte realiseringen av postvokalisk *r* i talemålet i New York på 1960- og 70-tallet, og fant at høyere sosiale lag hadde høyere realisering av den prestisjefulle postvokaliske *r*-en. Måten han kartla dette på ved én anledning var å late som om han var kunde på tre ulike varemagasin. Han spurte etter en vare han visste befant seg i «fourth floor», og han fikk dermed personalet til å si */r/* uten at de forstod bakgrunnen for det. På den måten fant han ut at personalet på de tre ulike varemagasinene representerte tre ulike sosiale klasser. (Akselberg, 2008: 130).

«Dei fleste labovske tilnærmingane som er utførde i Noreg, studerer eit sett av fonologiske og morfologiske variablar» (Akselberg, 2008: 158). For å få ungdommene til å si en rekke ord uten at jeg skal påvirke morfologiske og fonologiske variabler, har jeg utarbeidet en Power Point med bilder av ulike objekter og situasjoner, som jeg ber elevene om å beskrive for meg. Er det bilde av ei skjorte, vil informanten kunne si «forte» (skjorte) eller «furte» (skjurte) - kun avhengig av hva som er mest naturlig for informanten. Hadde jeg spurt eleven direkte om de sier «forte» eller «furte», ville ikke den rapporterte variasjonen vært like objektiv. Helt objektiv vil den likevel ikke bli, fordi det uansett er en *rapportert* variasjon fra informanten. Jeg kan på et eller annet tidspunkt ha påvirket informanten ubevisst til å endre uttale, for eksempel fordi jeg selv har et regionalisert talemål.

---

5. Presentasjon av funn

5.1 Spørreundersøkelsen

I kartleggingen på ungdomstrinnet ved Etnedal skule var det totalt 44 informanter i spørreundersøkelsen, men kun 19 av disse informantene ble tatt ut til en muntlig kartlegging. Jeg vil først presentere noen av funnene fra spørreundersøkelsen, for deretter å presentere funnene fra *del 2* og den muntlige kartleggingen. Spørreundersøkelsene er blitt delt inn i tre kategorier: De som oppgir *den tradisjonelle dialekten i Etnedal/Valdres*, de som oppgir *standard østnorsk/ bokmålsnært* og de som oppgir *blandingsdialekt* som sitt talemål.

5.1.1 Den tradisjonelle dialekten i Etnedal/Valdres

Det er 20 av 44 informanter som oppgir å ha den *tradisjonelle dialekten*; 11 gutter og 9 jenter. En overvekt av disse 20 informantene har nynorsk som sitt hovedmål; 16 av 20.

Når vi ser på hvor foreldrene til disse 20 informantene kommer fra, har jeg sett på hvor mange som har én eller to foreldre fra Etnedal/Valdres. 12 av 20 informanter har to foreldre som begge er fra Valdres, mens 7 av 20 har én forelder som er fra Valdres. Dermed er det 19 av 20 informanter som har én eller to foreldre fra Valdres.

Om vi skal se om det er trend på hvor de med tradisjonelt talemål bor i Etnedal, er det nødvendig å sette et skille i dalen der vi kan si at A informanter bor sør for X og B informanter bor nord for X. Jeg valgte å sette dette skillet ved Etnedal skule – stedet hvor alle barn og ungdommer i Etnedal går de ti første årene på skole. Skolen er derfor plassert sentralt, men lenger sør enn det som kan kalles «midt i Etnedal». Kartleggingen viser at det er flest informanter som bor nord for Etnedal skule; 16 av 20 informanter.

Under spørsmålet «Hender det at du endrer talemål/dialekt avhengig av hvem du snakker med?» rapporterer syv av ni kvinnelige informanter at de konvergerer. De har altså to eller flere register. I samme spørsmål ba jeg informantene utdype hvordan, og hvem de snakker med når, de konvergerer. Det viste seg å være felles for disse syv informantene at de konvergerer til standard østnorsk sammen med **venner** som snakker standard østnorsk. Det gjaldt i noen tilfeller også familiemedlemmer.

Under samme spørsmål rapporterte fire av elleve mannlige informanter at de konvergerer. Tre av disse informantene rapporterer at de konvergerer til standard østnorsk når de snakker med «**hyttefolk**». «Hyttefolk» i Etnedal består i stor grad av byfolk - eller folk med bymål/bokmålsnært talemål. Det var kun én mannlig informant som endret til standard østnorsk med familiemedlemmer.

5.1.2 Standard østnorsk/bokmålsnært talemål

Det er 14 av 44 informanter som rapporterer *standard østnorsk/bokmålsnært* som sitt talemål; syv gutter og syv jenter. Nynorsk og bokmål som hovedmål er også likt fordelt mellom informantene; syv har bokmål og syv har nynorsk.

Når vi ser på hvor foreldrene til disse 14 informantene kommer fra, har 3 av 14 informanter to foreldre fra Valdres, mens 9 av 14 informanter har én forelder fra Valdres. Disse 14 informantene fordeler seg ujevnt med tanke på bosted i Etnedal; 9 av 14 informanter bor sør for Etnedal skule.

12 av disse 14 informantene har også rapportert at de konvergerer. Syv av syv kvinnelige informanter rapporterer at de konvergerer hovedsakelig sammen med **familie**, og bare noen få rapporterer om at de også konvergerer når de er sammen med venner. Fem av syv mannlige informanter rapporterer det samme, men de konvergerer hovedsakelig når de snakker med **venner**. Felles for begge kjønn er at de konvergerer med de som har det tradisjonelle talemålet i Etnedal.

5.1.3 Blandingsdialekt

Blandingsdialekt var ikke et av alternativene i avkrysningen på spørreundersøkelsen, men 10 informanter kategoriserer sitt talemål som *blandingsdialekt* under alternativet «annet». Hovedsakelig forklarer de *blandingsdialekt* som en blanding av tradisjonelt talemål i Etnedal og standard østnorsk.

Fire av ti informanter er gutter, fem av ti er jenter og én av ti definerer ikke kjønn. Fem av disse har nynorsk som sitt hovedmål.

Når vi ser på hvor mange som har to foreldre fra Valdres, gjelder det fire av ti informanter. Det er også fire av ti informanter som kun har én forelder fra Valdres, og til sammen har åtte av ti informanter én eller to foreldre fra Valdres. Om vi ser på hvor i Etnedal de bor, er det fire av ti som bor sør for skolen, mens fem av ti bor nord for skolen. Én informant har ikke spesifisert bosted i Etnedal.

I den rapporterte variasjonen til de ti informantene, er det kun én mannlig informant og tre kvinnelige informanter som sier at de konvergerer. Felles for to av disse informantene er at de konvergerer uansett hvem de snakker med.

5.2 Muntlig kartlegging

5.2.1 Den tradisjonelle dialekten i Etnedal/Valdres

Av de 20 informantene som rapporterte *den tradisjonelle dialekten* som sitt talemål, ble det tatt ut 10 informanter til muntlig kartlegging; seks jenter og fire gutter.

Kandidat 902 er jente og markerte 13 av 13 dialektvariabler i del 2 av spørreundersøkelsen. Informanten hadde 12 av 17 dialektvariabler i den muntlige kartleggingen, men ingen av dem er dialektsærmerker som *fære* (*skjære*), *sæl* eller *føslo*. Riktig nok sa hun *ullsåkka*. Kartleggingen viste også at informanten hadde 5 av 17 standard østnorsk-variabler; hun sa blant annet *Oflo* (Oschlo - Oslo). Faktisk gjelder uttalen *Oflo* 18 av 19 informanter.

Kandidat 1004 (jente) markerer også samtlige dialektvariabler i del 2. Hun har 10 av 17 dialektvariabler i muntlig kartlegging, men heller ikke denne informanten bruker dialektsærmerker. Hun har 7 standard østnorsk-variabler.

Kandidat 1007 (jente) markerer 12 av 13 dialektvariabler i del 2, og bare én standard østnorsk-variabel; hun sier *riktig* i stedet for *rettigt*. I den muntlige kartleggingen har hun 12 av 17 dialektvariabler, men bruker ikke dialektsærmerker. Hun har 4 standard østnorsk-variabler, og i tillegg har hun én opplandsmål-variabel; *bjønn*.

Kandidat 805 (gutt) markerer 5 av 13 standard østnorsk-variabler og 10 av 13 dialektvariabler i del 2. I den muntlige kartleggingen har han 6 av 17 dialektvariabler, og bruker ingen av dialektsærmerkene. Han har også 8 standard østnorsk-variabler, og én opplandsmål-variabel; *bjønn*. Én variant ble ikke kartlagt hos denne informanten.

Kandidat 924 (jente) markerer samtlige dialektvariabler i del 2, men har 10 av 17 dialektvariabler i den muntlige kartleggingen. Hun har 7 standard østnorsk-variabler. Selv om hun ikke bruker noen av dialektsærmerkene i den muntlige kartleggingen.

Kandidat 1005 (gutt) markerer samtlige dialektvariabler i del 2, men har hele 10 av 17 standard østnorsk-variabler i den muntlige kartleggingen. 7 av 17 variabler er dialektord, men ingen av disse er dialektsærmerker.

Kandidat 810 (gutt) markerer samtlige dialektvariabler i del 2, og har hele 14 av 17 dialektvariabler i muntlig kartlegging. Han bruker også dialektsærmerkene *føslo* og *fære*. Han er også den eneste som sier *Oslo*. 3 av 17 variabler er standard østnorsk. Informanten vet også betydningen av 4 av 6 dialektsærmerker.

Kandidat 916 (jente) markerer samtlige dialektvariabler i del 2, og har 14 av 17 dialektvariabler i muntlig kartlegging. Hun har ett dialektsærmerke; *fære*. 2 av variablene er standard østnorsk, og også denne informanten sier *bjønn* (opplandsmål).

Kandidat 808 (gutt) markerer samtlige dialektvariabler i del 2, og har 15 av 17 dialektvariabler i muntlig kartlegging. Han bruker også to dialektsærmerker; *skjære* og *sæl*. I stedet for *føslo* sier han *ullsåkka*.

Et interessant tilfelle er kandidat 813 (jente) som rapporterer at hun har *den tradisjonelle dialekten*, men hun markerer 11 av 13 standard østnorsk-variabler og bare 7 av 13 dialektvariabler i del 2. I muntlig kartleggingen hadde hun 16 av 17 standard østnorsk-variabler, og bare én dialektvariabel; *mjølk*.

5.2.2 Standard østnorsk/bokmålsnært

Av de 14 informantene som rapporterte *standard østnorsk* som sitt talemål, ble det tatt ut 6 informanter til muntlig kartlegging. Fem av seks er jenter og én av 6 er gutter, og det er viktig å merke seg at dette er skjævt fordelt med tanke på at det var syv jenter og syv gutter som rapporterte *standard østnorsk* som sitt talemål.

Kandidat 1016 (jente) markerte 13 av 13 standard østnorsk-variabler i del 2, inkludert variablene med monoftong; *ben* og *sten*. Hun hadde også 17 av 17 standard østnorsk-variabler i den muntlige kartleggingen. Det samme gjelder for kandidat 911 og 806, som også er jenter. De markerte samtlige standard østnorsk-variabler i del 2, og hadde 17 østnorsk-variabler i muntlig kartlegging. Kandidat 806 skiller seg litt fra 1016 og 911 med tanke på at hun også markerte 2 av 13 dialektvariabler i del 2, men hun sa *fitten* (*skitten*) i stedet for *møkkete* i muntlig kartlegging.

Kandidat 922 (jente) markerte 10 av 13 standard østnorsk-variabler og 3 dialektvariabler i del 2. I muntlig kartlegging har hun 16 av 17 standard østnorsk-variabler og 1 dialektvariabel; *åkle* i stedet for *ankel*.

Kandidat 1006 (gutt) markerer 13 av 13 standard østnorsk-variabler i del to, men har 11 av 17 dialektvariabler i muntlig kartlegging. Han har riktig nok ingen dialektsærmerker, men han viser god kjennskap til de ulike dialektsærmerkene når han får konkrete spørsmål om betydningen av de. Informanten sier, i tillegg til de 11 dialektvariablene, *ullsåkka* og *såks* (*saks*). Bortsett fra dette har han 3 rene standard østnorsk-variabler.

Kandidat 1013 (jente) markerer 6 standard østnorsk-variabler og 6 dialektvariabler i del 2. I muntlig kartlegging har hun 10 dialektvariabler, inkludert ett dialektsærmerke; *føere*. Hun har 7 standard østnorsk-variabler.

5.2.3 Blandingsdialekt

Av de 10 informantene som rapporterte *blandingsdialekt* som sitt talemål, var det 3 informanter som ble tatt ut til muntlig kartlegging; *ei* jente og to gutter.

Kandidat 801 (jente) markerte 10 av 13 standard østnorsk-variabler og 7 av 13 dialektvariabler i del 2. I muntlig kartlegging har hun 14 av 17 standard østnorsk-variabler og 2 dialektvariabler; *øyre* og *mjølk*. Den siste variabelen er *auger* for *øyne/øyer* eller *augo*. Variabelen er ikke en variabel i fra Etnedal, men kan ses på som en regionalisering av *augo* med standard østnorsk endelse *-er*.

Kandidat 917 markerte 13 av 13 standard østnorsk-variabler i del 2, og hadde 17 av 17 standard østnorsk-variabler i muntlig kartlegging. Her sa han også *fitten* (*skitten*) i stedet for *møkkete*.

Kandidat 909 (gutt) markerte 2 av 13 standard østnorsk-variabler og 12 av 13 dialektvariabler i del 2. I muntlig kartlegging hadde han 4 av 17 standard østnorsk-variabler, 9 av 17 dialektvariabler og 3 av 17 opplandsmålvariabler. Det mangler kartlegging av én variabel.

5.2.4 Holdninger

Felles for 14 av 19 informanter i den muntlige kartleggingen er at de syns den tradisjonelle dialekten er «fin». Dette gjelder 2 av 3 med blandingsdialekt, 8 av 10 med tradisjonell dialekt og 4 av 6 med standard østnorsk talemål. De med tradisjonell dialekt, som også syns dialekten er «fin», mener at man må holde på dialekten og være stolt av den. De legger også vekt på at dialekten forteller hvor vi kommer fra. I motsetning til dette sier de fleste med standard østnorsk talemål at det er enklere å snakke «bokmål» fordi de fleste gjør det – også i Etnedal, og særlig på skolen. «Å bli forstått» er en viktig faktor.

---

6. Analyse og drøfting av funn

Innledningsvis til denne drøftingen vil jeg vise tilbake til hypotesen i kapittel 1.1, og jeg fokuserer på de momentene som kan bekrefte eller avkrefte denne hypotesen. På denne måten vil vi nærme oss et svar på problemstillingen.

6.1 Er det tradisjonelle talemålet i Etnedal regionalisert?

Av de ti informantene som rapporterte å ha det tradisjonelle talemålet, og som deltok i muntlig kartlegging, viser det seg å være seks informanter som kan sies å ha et regionalisert talemål. Felles for disse seks informantene er at ingen har realisering av dialektsærmerker. De har også lav realisering av tradisjonelle variabler; de har 12 eller færre (av 17) dialektvariabler. Disse seks informantene med regionalisert talemål består av fire jenter og to gutter.

Samtidig forekommer det regionalisert talemål hos de informantene som rapporterer å ha et standard østnorsk talemål; to av seks. Felles for disse to er at også de har 12 eller færre dialektvariabler. Dette gjelder én gutt og *ei* jente. Også én informant, som rapporterer å ha blandingsdialekt, har et regionalisert talemål. Informanten er gutt, og realiserer 9 av 17 dialektvariabler, 4 av 17 standardvariabler og 3 opplandsmålvariabler.

Til sammen utgjør disse informantene med regionalisert talemål 9 av 19 personer. Felles for disse ni informantene er at de i grunn har et tradisjonelt talemål, men at dialektsærmerker og noen dialektvariabler er byttet ut med standardvariabler.

Om vi i tillegg tar med de informantene som viser seg å ha et standard østnorsk/bokmålsnært talemål, har 16 av 19 informanter *ikke* et tradisjonelt talemål. De med et standard østnorsk/bokmålsnært talemål utgjør syv informanter (seks jenter og én gutt). Felles for disse syv er at de realiserer 14 eller flere standardvariabler, og mangler realisering av dialektsærmerker. Med tanke på at de i stor grad mangler dialektvariabler, kan man egentlig ikke si at de har et regionalisert talemål. For at de skal ha et regionalisert talemål, forutsetter jeg at talemålet deres i utgangspunktet har fotfeste i det tradisjonelle talemålet, men mangler realisering av mange dialektvariabler.

6.1.1 Er holdninger en årsak til regionaliseringen av talemålet?

Holdningen til det tradisjonelle talemålet er generelt at «dialekta er fin». De som er stolt av dialekten, definerer sitt eget talemål som tradisjonelt, men noen av disse viser seg å ha et regionalisert talemål. Informantene er på mange måter enige med flertallet da kåringen av Valdresvarietetten som Norges fineste dialekt ble gjort i 2005; dialekten er fin, og man kan dermed være stolt av den.

Selv om det er bred enighet om at dialekten er fin, også blant de med standard østnorsk talemål, er det ingen som sier at de skulle ønske at de hadde dialekten. Det kommer også tydelig fram hos disse informantene at «det er enklere å snakke bokmål når de fleste, også de på skolen, gjør det». Det blir altså enklere å kommunisere med hverandre når man føyer seg inn i mengden og snakker standard østnorsk. Flere av disse informantene peker dessuten på at det kan være vanskelig å forstå den tradisjonelle dialekten til tider. Dette kan kanskje tyde på at det tradisjonelle talemålet ikke er spesielt viktig for å føle tilhørighet med fellesskapet i Etnedal.

Vi husker at holdninger i sosiolingvistikken tradisjonelt har vært at «Lågstatusosiolekten svarer til dialektprega talemål, mens høgstatusosiolekten svarer til eit meir dialektfjernt talemål.» (Vigeland, 1995: 12). Det finnes heldigvis ingen spor av denne holdningen blant informantene som deltok i muntlig kartlegging. De har der imot den mer moderne holdningen til dialekt; «dialekta forteller hvor man kommer fra i landet». Dette er i trå med hva Vigeland sier er den reelle informasjonen som ligger bak den enkeltes talemål. En viktig årsak til at denne holdningen bryter frem, kan være at Norge lenge har jobbet for et samfunn med mindre sosiale forskjeller. Dårlige holdninger, i form av stereotypier av sosiale klasser, kan derfor ikke sies å være en betydningsfull årsak til at ungdommer i Etnedal har et regionalisert eller standard østnorsk talemål. Det virker heller ikke sannsynlig at ungdommene med regionalisert eller standard østnorsk talemål aktivt har valgt bort dialekten. Det er for eksempel en betydelig andel av informantene som rapporterer å ha den tradisjonelle dialekten, uten å egentlig ha det.

6.2 Er foreldrebakgrunn en faktor som kan forklare ungdommenes talemål?

Med foreldrebakgrunn menes det hvor foreldrene til informantene kommer fra. Av de med rapportert *tradisjonelt talemål*, var det bare én informant som ikke hadde foreldre fra Etnedal eller Valdres. Her kan det se ut som om foreldrebakgrunn kan være en betydelig faktor for talemålet. Samtidig hadde en stor andel av de med rapportert *standard østnorsk talemål* også foreldre fra Valdres, og vi kan ikke lenger forklare foreldrebakgrunn som en betydelig faktor. På en annen side kan vi forklare dette med at en større andel av informanter med *tradisjonelt talemål* har to foreldre fra regionen, i forhold til det de med *standard østnorsk talemål* har.

Det kan på mange måter se ut som foreldrebakgrunn har noe å si med tanke på informantens talemål, men vi må likevel ta høyde for at mange informanter ikke definerer talemålet sitt i samsvar med hvordan jeg definerer talemålet deres. Tar vi utgangspunkt i min definisjon av talemålet til de 19 informantene i muntlig kartlegging, består de med to foreldre fra Etnedal/Valdres av to informanter med tradisjonelt talemål, fire med regionalisert talemål og én med standard østnorsk talemål. De med én forelder fra Etnedal/Valdres, består av tre informanter med regionalisert talemål, én med tradisjonelt talemål og seks med standard østnorsk. To informanter med regionalisert talemål har ikke foreldre som er fra Valdres.

6.2.1 Har opplæringsmålet påvirkning på talemålet?

Både Tone Skramstad og *Målstreken* har stilt spørsmål ved om opplæringsmålet, hovedsakelig bokmål, har innvirkning på talemålet. Med utgangspunkt i de 19 informantene fra muntlig kartlegging, har fem av syv med *standard østnorsk talemål* også bokmål som opplæringsmål. Det kan være at bokmål har stor påvirkning, og spesielt hvis man tar i betraktning at en stor andel av disse informantene også har én forelder fra Valdres. Samtidig hadde noen av disse informantene foreldre fra bystrøk. Om det er større bokmålpåvirkning enn en eventuell Oslo-påvirkning, er ikke godt å si noe om.

Av de ni informantene med *regionalisert talemål*, har åtte nynorsk. Fem av disse karakteriserer selv talemålet sitt som tradisjonelt. På én side kan dette argumentere mot at bokmål har stor påvirkning når til og med de med nynorsk som hovedmål får et regionalisert talemål. Da er det kanskje Oslo-påvirkningen som er sterkest, når til og med mange av disse informantene har én eller to foreldre fra Valdres. På en annen side kan dette ha sammenheng med at dialektsærmerker ikke er en stor del av det nynorske skriftspråket. Fem av disse informantene definerte sitt eget talemål som tradisjonelt, og kanskje nettopp fordi det kan ligne på nynorsk sånn det er i dag. Dialektsærmerkene *sæl*, *skjære* og *yte* (*dytte*) står i nynorsk ordbok, men det er også lov til å skrive *glad*, *saks* og *dytte*. Da ny rettskrivning for nynorsk kom i 2012, mente noen at nynorsken ble mer lik bokmål med tanke på at sideformene forsvant, og kanskje er dette negativt om vi vil holde på dialektene? (Språkrådet, 2012).

De tre informantene som har tradisjonelt talemål, har også nynorsk. Ingen av disse hadde «full pott» i muntlig kartlegging, og med tanke på at det generelt er lite kjennskap til mange dialektsærmerker, kan vi ikke basere oss på at nynorsk skal være sterkt nok til å holde unna regionaliseringen. Her er det kanskje foreldre eller øvrig familie som har ført noen av dialektsærmerkene videre til disse informantene.

6.2.2 Er bosted i Etnedal en faktor som påvirker talemålet?

Tre av tre med *tradisjonelt talemål* bor nord for Etnedal skule, fem av syv med *standard østnorsk talemål* bor sør for skolen og seks av ni med *regionalisert talemål* bor nord for skolen. Det kan se ut som om bosted i Etnedal kan påvirke informantens talemål, og det er kanskje ikke så rart når vi vet at den sørlige delen av Etnedal grenser til opplandsmålområdet Nordre Land. Den nordlige delen av dalen er i bedre selskap med resten av Valdresregionen, spesielt Nord-Aurdal hvor byen Fagernes ligger. Bor man nord for Etnedal skule er det stor sjans for at man reiser for å handle på Fagernes, og mange har også arbeid der. Bor man sør for Etnedal skule er ikke Dokka eller Gjøvik så langt unna, og mange trekker kanskje nærmere disse stedene.

6.3 Hvorfor er Etnedalsmål bruksspråket uansett situasjon for noen, mens andre endrer talemål i de samme situasjonene?

Jenter med *tradisjonelt talemål* rapporterer at de konvergerer sammen med venner med *standard østnorsk talemål*, mens gutter med *tradisjonelt talemål* konvergerer med “hyttefølke”. Det ser ut til å være en forskjell mellom kjønnene - i alle fall en forskjell mellom hva kjønnene rapporterer. Her kan kanskje Labovs teori om «the gender paradox» benyttes for å forstå sammenhengen. Er det sånn at jenter i Etnedal fører an i språklige endringer – både endringer som gir en tilnærming til standarden, samt endringer som bryter med standarden? Er det også sånn at gutter i Etnedal er mer tro mot den tradisjonelle normen? Det kan virke sånn, men det kan også være at jentegruppen, eller noen jentegrupper, har standard østnorsk/bokmålsnært talemål som sin norm. Hvis det er sånn at gutter med tradisjonelt talemål hovedsakelig endrer talemål når de skal gjøre seg forstått, kan det være at *det* gjelder for jentene også? Mange med standard østnorsk talemål rapporterer at «det er enklere å forstå bokmål», og kanskje jentene i fellesskap har en respekt for dette og går sammen om et felles talemål når de er sammen?

Jenter med *standard østnorsk talemål* konvergerer sammen med familiemedlemmer med tradisjonelt talemål. Gutter med *standard østnorsk talemål* gjør det samme, men de konvergerer sammen med venner med tradisjonelt talemål. Dette kan ikke forklares med Labovs teori. Om vi ser for oss at jenter kun er venner med jenter, at vi har en jentegruppe, kan det se ut som om jentene faktisk har en talemålsnorm; de snakker standard østnorsk når de er sammen. Når disse jentene kommer sammen med familie som snakker tradisjonelt, virker det som om også disse jentene snakker tradisjonelt. Situasjonen til guttene virker til å være annerledes, og det kan tyde på at normen i guttegruppen er å snakke tradisjonelt. Disse guttene er ikke tro mot den tradisjonelle normen i utgangspunktet, men de er tro mot normen i guttegruppen. Kanskje noe av grunnen til dette er at sanksjonene har vist seg å være sterke mot gutter som ikke tilpasser seg normen i gruppen.

Kan man likevel si at jenter i større grad enn gutter konvergerer for å tilpasse seg de man er sammen med? I Etnedal kan det virke som om jenter har større tilbøyelighet for å tilpasse seg talemålet til den de snakker med. Gutter konvergerer hovedsakelig sammen med venner, eller når de skal gjøre seg forstått. I tillegg er det en større andel jenter enn gutter som oppgir at de faktisk konvergerer; 17 av 21 jenter og 10 av 22 gutter. Det interessante her er at den høye representasjonen av jenter kan tyde på at også jenter blir sterkt sanksjonert om de ikke tilpasser seg den de snakker med, men det er vanskelig å si om det faktisk er indre eller ytre faktorer som påvirker i denne retningen.

I samtale med en lærer under kartleggingen på Etnedal skule ble det tilfeldigvis snakk om at disse ungdomsskoleelevene hadde hatt en periode på mellomtrinnet hvor det plutselig ble “in” å snakke dialekt. Denne læreren trodde det kunne ha en sammenheng med hvem som var forbildet i klassen, eller i de ulike jente- og guttegruppene.

---

7. Konklusjon

Med min definisjon av informantenes talemål, er det noe overraskende at kun 3 av 19 informanter har tradisjonelt talemål. Disse bestod av ei jente og to gutter, og det er dermed flere gutter som har det tradisjonelle talemålet. Samtidig er dette en unektelig liten representasjon, og for å vite sikkert, måtte jeg ha kartlagt samtlige informanter i en muntlig situasjon.

Av rapportert informasjon i spørreundersøkelsen, ser vi store kontraster mellom jenter og gutter når det gjelder konvergering. De konvergerer i ulike situasjoner, men det viser seg altså at flest gutter divergerer; 12 av 22. På denne måten kan man si at jenter har flere register enn gutter, for tallene viser at 17 av 21 jenter konvergerer.

Problemstillingen reiser det store spørsmålet om den tradisjonelle dialekten i Etnedal er regionalisert. I denne kartleggingen tyder alt på dette; 9 av 19 har et regionalisert talemål. Eric Papazian mener at en regionalisert dialekt er en utdøende dialekt. Dette var hans konklusjon i Numedal, og den kan også gjelde for Etnedal. Særlig forsterkes dette av at 7 av 19 har det man kan definere som et standard østnorsk talemål. Dermed er det kun 3 av 19 som har et tradisjonelt talemål, men heller ikke disse informantene hadde full realisering av samtlige dialektvariabler og dialektsærmerker. Jeg kan hekte meg på samme konklusjon som Papazian, men en større undersøkelse – eller flere undersøkelser i årene som kommer, med flere informanter, må til for å kunne trekke denne konklusjonen.

Overraskende var det også å oppdage at de med et standard østnorsk talemål i liten grad hadde realisering av leksem og fonem som er vanlig i midlandsmålområdene, og funnene avkrefter hypotesen (jfr. tredje avsnitt). I denne informantgruppa var også holdningene til dialekten positive, men vi støter på et paradoks: De tenker at det er positivt med en dialekt fordi den forteller hvor man kommer ifra. La meg understreke at disse også er fra Etnedal, men man kan ikke høre det på talemålet deres. På denne måten skaper disse informantene en avstand til hjemstedet sitt, men det virker ikke som om *det* er viktig for å føle tilhørighet til stedet.

Andre faktorer som spiller inn i talemålssituasjonen i Etnedal er opplæringsmålet. Vi kan se tendenser til at informantenes lesing og skriving er med på å forme ordforrådet. Altså; i den retning at dialektsærmerkene blir mer eller mindre borte. Det er også en trend at de med et standard østnorsk talemål har bokmål, mens de med et regionalisert talemål har nynorsk. Dette tyder på at opplæringsmålet påvirker morfemene mest.

Samtidig ser det ut som at informantenes bosted er en faktor som kan påvirke talemålet. Funnene viser at flest av de med standard østnorsk talemål bor sør i Etnedal, mens de med regionalisert og tradisjonelt talemål bor nord i Etnedal. Likevel er dette en liten faktor i det store bildet, men overraskende nok er ikke foreldrebakgrunn en annen viktig faktor. Det eneste kartleggingen kan vise i motsatt retning, er at det er flere informanter med tradisjonelt talemål som har to foreldre fra Valdres, enn det informantene med standard østnorsk talemål har.

Litteraturliste

Martin Skjækkeland. (2005). *Dialektar i Noreg. Tradisjon og fornying*. Høyskoleforlaget: Kristiansand.

Mæhlum, B., Akselberg, G., Røyneland, U. og Sandøy, H. (2012). *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistik*. Cappelen Damm: Oslo.

Målstreken, Garthus, Karen Marie Kvåle. (2009). *Rapport om språkskifte i Valdres*.

Lokalisert på: http://www.nm.no/filer/rapport_om_spraakskifte_i_valdres.pdf

NRK Hedmark og Oppland. (2005). *Valdresvarieteteten landets vakreste*. Hentet fra:

<http://www.nrk.no/ho/valdresdialekten-landets-vakreste-1.42973>

Språkrådet (2012). *Ny nynorskrettskriving frå 2012*. Lokalisert på:

<http://www.sprakradet.no/globalassets/vi-og-vart/publikasjoner/ny-nynorskrettskriving.pdf>

Store norske leksikon. (2014). *Dialekter i Oppland*. Hentet fra:

https://snl.no/dialekter_i_Oppland

Store norske leksikon. (2014). *Dialekter i Valdres*. Hentet fra:

https://snl.no/dialekter_i_Valdres

Vigeland, Bjørn. (1995). *Norske dialektar. Oversyn, heimfesting og normalisering*.

Universitetsforlaget: Oslo.